چەند وێنەیەکی
گەشتەوەرزی ناخی مەولەوی

عوسمان محەمەد هەورامی

چەند وێنەیەکی گەشتە وەرزی ناخی مەولەوی

((نووسینی عوسمان محەمەد هەورامی))

پێشەکی :

گومان لەوەدا نییە کە (حەزرەتی مەولەوی) یەکێکە لە ئەستێرە زۆر ورشەدارەکانی بەختی سەرفرازیی ئاسمانی ئەدەبی نەمری کوردو ، لەشەوەزەنگی ئەنگوستەچاودا هەمیشە جریوەی دێت و دەدرەوشێتەوە..

(حەزرەتی مەولەوی) دیوانەی ئەراگێڵەو بولبولئاسا بە باڵای نازدارە هەرگیز نەمرەکەیدا هەڵدەدات.. هیچ چەپەکێکی زێدە پیرۆزەکەی نابوێرێت ، بێ ئەوەی بە هیچ جۆرێك هەست بە پەستی و ماندووبوون بکات کڕنووشی بەردەوام بۆ ڕووگەی سەرچاوەی سرووشی نەبڕاوەی دەبات و هەمیشە خۆی دەهاوێتە ئامێزی کوردستانی نەخشین و شیرین.. بە ڕاستی هەر بەهرەی سروشتیی ئەوبووە توانیویەتی بە هۆنراوەی ڕەوان و دوور لە گرێ و قۆرت نەخشینترین وێنەی قووڵ و کاریگەری بەرجەستە بکات و ببێتە پێشەنگی مەزن و پێشیاوی سەردەمانێکی دوورودرێژ ، ئەوەتا تاکو ئەم سەردەمەش هیچ هۆزان ڤانێك لەوبوارە بەرینەدا نەیگەیشتووەتێ ، کەس نەیتوانیوە وەك ئەو سەردەقشکێن بێ، ئەمەش ئەوە دەسەلمێنی نڤانێك کە مەولەوی بە سروشێکی یەزدانی هۆنراوەی مرواری و گەوهەر ئاسای داڕشتووەو پەروەردەی بەهرەیەکی پڕ لە سەمەرەی نەمرو بێکۆتابووە، دوور لە خۆگوشین و خۆکردی ، وەکو کانیاوی سازگاری بەهارانی لوتکەو بنارەکان، ڕوون و ڕەوان هۆنراوەی پوختەی هەست و دڵی ناسك و سادەی هەڵڕشتووەو تا هەتایە ملوێنکی نازدارانی گیانی و تەزبیحی ژماردنی تریپەو

خورپەی ناخی شەیدایانەو ژمارە نهێنییە بێ کۆتاکانی ئەودیو پەردەی پەنهان‌و بوونی پێدەژمێرن.. بۆیە هەرکەسێ بە گیان‌و ڕەوان هۆگرو وا بەستەی جیهانە جوان‌و دڵگیرەکەی حەزرەتی مەولەوی ببێ، هەمیشە خۆشترین گوڵاوی ژینی نەمر لە بەرزە فڕیدا دەدرێت بە ناخی هەست‌و بوونیا و ناتوانێ بێ ئەو خەڵاتە مەزنە دەربەرێت، هەرلەبەرئەمەشە پەروانە ئاسا بەدەورانده‌وری گەرمە کۆڕی هەمیشەیی ئەم سەرمەشقە مەزنەدا حاڵدەکات‌و لە سەرچاوەی سۆزی یەزدانی دەنۆشی‌و هەرگیز دەسبەرداری نابێت .

دیارە گەشتوگوزاری کوردستانی بەهەشت‌و بەرینیش لەهەرچوار وەرزدا ئاواتێکی پیرۆزی دڵە شەیداکانەو بە تاسەوە چاوەڕوانن ؛ خۆئەگەر ڕابەر (حەزرەتی مەولەوی) بێت‌و بە هۆنراوەی تەڕو پاراوی پڕ لە ئاوازو مۆسیقای سروشتی‌و خۆماڵی بانگهێشتمان بکات، ئەوە سەرانسەر ڕووناکیی بان ڕوناکییەو گەشەی ناخ‌و هەناوە .

((زستانە گەشت))

مەولەوی بە سۆزو هانای گیانو هەناوەوە ، بە ئەشقی زۆر قووڵی دەروونەوە، بە وێنەی دێوانەو سەوداسەری نازداری گیانی ، دەمەوبەیان ڕووی قیبلەنمای دڵی بە کوڵی دەکاتە وارگەی بەرینیو خۆی دەگەیەنێتە ئەودیو پەردەی پەنهانی سروشتی دڵکێش .. زستانە، تا چاوبڕکات هەمووولایەك بەفرو سەهۆڵبەندانەو ڕەشایی بە دەرەوە نییە . ڕێبەندانەو بێجگە لە ئەندێشەی وردبینی (مەولەوی) ئاشنا بە نهێنییەکانی جوانیی سروشتی مەستو خومار، هیچ بەهرەیەکی تر ناتوانێ بە وێنەی ئەو لەم دیمەنە دڵکێشو ڕەنگینە وێنەیەکی گەشبینو گونجاو بنەخشێنێت، سەهۆڵبەندانی سەراپا جەستە تەزێن بکاتە نیگارێکی وا نەخشین کە هەموو شەیدایەك بۆی بە ئاواتەوە بێ .

بەڵێ زستانە، هەرچی دوندو گەوەو چەمو دۆڵو لاپاڵو سەر ئەشکەوتانو بەرئەشکەوتان هەن لە بەفرالیپاولیپن، لوتکەو قووچی چیاکان سەراپا کەیلن، سەریان لە کەشکەلان گیرە ، ئەوەندەی ترو وەك دڵە سپییەکان، شەیدایانی یەکلاوەبوو، ڕاستودروست دەنوێنن.. وەرزی پیتوفەڕە، دایکی سروشتەو داڵدەی بژێویو هانایە .

چ وەستاباشییەك لە سەرانسەری گەردووندا هەبێ بتوانێ بەم شێوەیە ئەم هەموو چیاو سەرکەشانەو تاقچەو ناوئەشکەوتە بڵندەکان سپیکاری بکاتو هەستو نەست لە ئاستیانا مەستو سەرشاد بێت ! ئەمە هەرلە توانای خودی ئەو بێهاوتایەدایە کە بۆ خۆی ئەم نەخشە نەخشینەی داڕشتووە:

بەنا باشیی بورج بەرزە دیاران

سفیدکاری کەرد تاقچەی موغاران

مەولەوی بە سروشت و لە ناخەوە شەیدای وابەستەی نیشتمانە نازدارەکەیەتی، لەگەڵ هەموو هەناسەیەکدا دووجار کڕنووشی بۆ دەبات و لە قووڵایی دڵیەوە سۆزی خۆی بۆ دەردەبڕێت . ئەو نەبێ کێ بەم جۆرە وێنەی جوانیی بەرجەستەکراوی زستانی دەربڕیوە! ..

ئەوەتا لە ناخەوە کەوتۆتە سەرنجدان : دارنەمامە ناسك و بڵندەکان باڵای بەلەنجەولاری ئازیزی گیانی بەرجەستە دەکەن، زریان و کزەی زستان زەرنگەری هونەرمەندوکارامەن، پەنجەی پڕ لە بەهرەو هونەریان لەکاردایە، لەکەرەستەی سادەی سروشتی پڕ لە ئەفسوونی دڵکێش ورشەدارترین پۆشاك و بریسکەدارترین گوارەو خشڵ بۆ نەونەمامەکان دەسازێنێ، بەڵێ مەولەوی بەچاوی دڵ دەڕوانێتە سەهۆڵ و چلوورەی ئاوێزانی قەدوباڵاو لق و پۆپی نەمامەکان و دەفەرموێ :

چ شیرین زەرگەر تۆف هەوای سەرد
گوشوارە نەگۆش نەونەمامان کەرد!

ئەم هۆزانڤانە بەتوانایە ، بۆ تەنها چرکەو هەناسەیەکیش نازداری گیانیی خۆی فەرامۆش ناکات و لەناو گلێنەی چاویدا دەیپارێزێت،پتر بەوە شادە لە هەموو دیمەن و وێنە ڕەنگینە دانسقەکانداڕەنگیداوەتەوەو ئاوێنەی باڵانمای هەردەم شەوقیداتەوە.

وەك دەبینین مەلی ئەندێشەی فراوانی بەرزەفڕەو بۆ دوورترین بینۆگەی بێسنوور دەڕوانیێ و فریشتەکان کەژاوەی بووکی سروشتی ڕازاوەیان بە باڵە بریسکەدارەکانیان هەڵگرتووە، هێورو نەرمونیان ڕێدەکەن، بۆ ئەوەی هەڵبژاردەی بارەگای یەزدان دیمەنی جوان و بەژنی خۆی ببینێ، وەستای بێهاوتا کەوتۆتەکار، لەسەهۆڵی ڕوون و بێگەرد پڕ بە ئاسۆی فراوان مەزنترین ئاوێنەی باڵانما

دروستکراوە، تەمیش وەك هەناسەی هەناوی شەیدا ئەم لاو ئەولای تەنیوەو ڕەنگینترین چوارچێوەو بالاپۆشی پێکهێناوە؛ بەڕاستی ئەم هەموو تەدارەکە نایابە هەرشایانی بووکی دەگمەنی ئەندێشەی ناسكو نازداری مەولەوییە :

پەی نیگای بالای مەحبووبی بێگەرد
یەخ ئاینە گرت، تەم چارشێو ئاوەرد

کەواتە بە ئاواتی دڵ کەش وهەوا لەبارە، نازدار دانسقەو هەڵبژاردەیە ، شوێنیش ئەوەندە نایابو هەڵکەوتووە لەم زەمینەدا وێنەی نییە ، واتە جێی خۆیەتی دڵ ئارەزووی ئاهەنگ وبادەگێڕو شووشەو جامی هەرگیز نەمرو نەبڕاوە بکات، بانگی سەودا بداتو بڵێ :

ئەی مەحبووبی خاس ،ئەی بینای تەمام
مەناڵو پەی بەزم ساقیو شیشەوجام

مەولەوی لەناو شەختەو گەردەلوولو گێجی بەفری کاوەو کاوی لوتکەی کوێستانەکاندا تکا لە جامگێڕی ئاواتی دەکات کە بە هیچ جۆرێك ساردی نەنوێنیو گوێ نەداتە بەستەڵەکی چلەی سەرسەخت،بە بانگی دڵ هاواری لێدەکات کە گوێ نەداتیو بێباکانە جامی مەی گیانبەخش پێشکەش بە کۆڕی دەروونپاکان بکات، چونکە دیارە بە نۆشینی ئەو چەشنە مەیە ئەوەندەی تر کەش وهەوا لەباردەبێتو ژیانی نەبڕاوە سەرهەڵدەدات :

ساقی باك نییەن جە سەردیی دەی ، دەی
هەوا وەشکەرەن نەشئەی نوشای مەی

خۆ ئەگەر مەیگێڕی زانا بە دەردی دەروونو ناخی شەیدایانی وا بەستەی کۆڕی ورشەی بارەگای ئەشقی نەمر درەنگ نەکاتو فریای دێوانە سەوداسەرەکان بکەوێتو مەی حەوت ساڵەی چاوەڕوانکراو ببەخشێتەوە، ئەوە ئیتر گەورە

ئاوات و ئامانجی هەموو پابەندانی ئەڵقەی یاران و نازداران دێتە دی ، بەرلە هەموویان پێشەنگی کۆڕ ، کە مەولەوییە ، لە گوزە رگەی ئەشقی دروست و پاکژەوە، بە جامی بادەی لە بن نەهاتووی هەمیشە پڕەوە بەرەو هەوارگەی ئەمر ڕێبازی دڵ دەگرێتەبەر ..

دێرەن، با ئێمەیچ نەی گوزەرەوە

جامیٚ وە دەس نێین ، دەس وە سەرەوە

جا گەر خوا بیکات و بەم چەشنە بارودۆخی زستان لەباربێت و هەلی ڕەخساو بلوێ، بە ڕاستی هەموو ئەویندارانی وا بەستە خوازیاری دەبن ..

لە هۆنراوەیەکی تری زستانیدا مەولەوی چەند وێنەیەکی دیکەی زۆر کاریگەری زستان دەکێشێ .. بێجگە لە خۆی چ شەیدایەك هێندەی ئەو دڵۆپەی ئالۆزکەرو قوڕو لیتەی وارگەی خۆشەویستی ئەمەکدارو پڕ مەیلی دڵ و دەروونی خۆی لە گیانی شیرینی خۆشتر بوێت و ئەوپەڕی شانازیی پێوە بکات!.. بەڵێ، بەم شێوەیە لە نامەیەکی بۆتەی جۆشها وردوویدا بۆ شێخ (بەهادینی تەوێڵە) هەستی خۆی دەردەبڕی و ڕوونیدەکاتەوە لە دلۆپەکردنی ژوورەکەی سەخڵەت نییە، بەڵکو ئەم هەل و دەرفەتە بە بوارێکی زۆر ڕەخساو دەزانێ بۆ ناردنی نامەی پڕ لە هەستی خۆشەویستیی ڕاست و قووڵ لە باڵەخانەیەکی خانەقای تەوێڵەوە بۆ خەڵوەتگەی شێخ و پیرو ڕابەری :

یا شێخ هەرگاوان مەیلەکەی لەیلیٚ

سەر بەسەر وەگیان هەرزانەن خەیلیٚ

مەولەوی بۆ چارەسەری کەف و کوڵی دڵی پڕ لە جۆشی هەڵچووی دەگەڕێت، جەستەی پڕ لە کڵپەی ناهەموارو داماوەو جێ بە خۆی ناگرێت ، تەنیا چارەسەر هەرئەوەیە بچێتە ناخی هەست و بۆچوونی پەڕدوازەیەوە، هۆنراوەیەکی هەناو تاوێن هەڵێنجێنێ بۆ دامرکاندنی کوورەی لە ڕادەبەدەر گەرمی دەروونی . دوای

ڕامانێکی دوورو درێژ بۆی دەردەکەوێت هەمان هۆنراوەشە وێنە تەزێنەرەکانی زستانی سەهۆڵبەندان و شەختە بەرجەستە دەکات :

جۆشی کوورەی مەیل دڵستانییەن

دەواش هەوای فەرد زمستانییەن ..

پڕ بە واتای ڕێبەندان هەموو لایەك بەستەڵەکەو کەس ناوێرێ درز بە دەرکە بدات و سەردەربێنێ، لەبەرئەوە بە ناچاری پەنا دەباتە بەردڵی بێئارامی، سا بەڵکو بتوانێت بەو داماوەدا نامەیەك ڕەوانە بکات ؛ هەموو بوونی لە پڕ دائەخورپێ و لەبەرخۆیەوە دەڵێ :

باشە ، وا بە دڵدا نامەم نارد، بێگومان بەرگەی ئەم هەموو بەستەڵەك و سەرماو زەبرە ناگرێت، خۆ ئەگەر بێت و بڕوات گەڕانەوەی بۆنییە ! .. جا باشتر وایە پەنا بۆ کزە با بەرێت، خۆ دیارە ئەو کزەبایەش لەسەرمانا تەزیوە، بۆیە بۆ ئەوەی پێی گۆ بکات و بتوانێت زوو بەزوو گوزەربکات ، مەولەوی داوای لێدەکات پەنجەکانی پێی بخاتە ناوجەرگەی دڵە پڕ لە بورکانەکەیەوە تاکو گەرمیان بێتەوەو وەخۆکەون :

نەسیم پەنجەی پات ئەر سەردی کێشان

بدارەش نەتۆی دڵ دەروونڕیشان

دوای پەنابردنە بەر کزەبای تەزیوی زستانە، مەولەوی بە بانگەوازی دڵ تکای لێدەکات هەر گەیشتە بەرەوەبە ناڵەو کڕووزەوە دووتاك هۆنراوەی دڵتاوێن پێشکەش بە نازداری دانسقەو مەزن و بالای بکات و پێی بڵێ: باڵەخانەی سەرچەمەکە، کە ئێستا شێت و شەیداکەی ئەشقی تۆی تێدایە، بە وێنەی چاوە هەمیشە تەڕەکانی وا دڵۆپە دەکات، نە لەم لاوە ئارامێك هەیە نە لەولاوە دەتوانێ پەیوەندیی ڕەوانی لەگەڵ ڕابەرەکەیدا بکات . دیاریشە بانیچەی ژوورەکەو دیدە

پڕ لە گلاراوەکانی بە خاکی دەرگا نەکەت ماڵە کێشراون ، سا ئازیز زەحمەت بکێشەو بفەرموو لایەکی لێبکەرەوەو فریایکەوە، تەنیا جارێك سینە پێیەکیان پیا بێنە، با لە لایەکەوە فرمێسکی چاوەکانی بوەستێت و لە لایەکی دیکەشەوە دڵۆپەی باڵەخانەی چەم بگیرسێتەوەو کۆتایی بێت، ئەویش لە هەردوو سەرەوە ئارام و ئاسوودەبێت :

باڵەخانەی چەم دێوانەکەی تۆ

با نەناو وەخاك ئاسانەکەی تۆ

تکەش عاجز کەرد خەیاڵت تێشدا

ئازیز بو جارێ پا بنیە پێشدا

بەهارە گەشت

وەرزی بەهار ، سەرانسەر وەرزی ئەوینی کڵپەدارو گەشانەوەی لالەزارو ناڵەی دڵی دڵدارو چریکەی ناخی بولبولی بەهرەدارە ، لەسەردا هارەی بەفراوە، لە دامێندا گریەو زاریی شەیدای زەدەو داماوەو دەڕوانێتە ترۆپکی هونەری سروشتی مەستو خومار ، حەزرەتی مەولەویش پێشڕەوی دەروونڕێشانە، بە تینو گوڕی ئەشقەوە کۆڕی وا بەستەو شەیدایانی سەرچاوە ئاسای کوێستانە سازگارەکان بەرەو دوندی ڕەنگین دەباتو لە بادەی ئەشقی لوتکەو سەرچاوەو گوڵاڵە ئاڵو واڵەکان جامی سروش بەخشیان بە زرنگەو سازو بەزمی هەناوی وروژاوەوە بۆ دەگێڕێ، تاکو ئەوەندەی ترو هەتا هەتایە گیرۆدەی بەندی ئەوینی پیرۆزبنو بەتەواوەتی ئاوێتەو ئاوێزانی تانو پۆبن.

هێندەی ژمارەی دڵی دڵداران، چرۆو گوڵاڵەو هەڵاڵەو گوڵی سەراپا کوردستان، مەولەوی بە هۆنراوەی ناسكو پاراوی پەڕی دڵئاسای وێنەی هەمەڕەنگو کاریگەری سروشتی ڕەنگینی کێشاوە، لەم دەرفەتە کەمەشدا تەنها چەند وێنەیەك بەسەردەکەینەوە.

لە بینۆگەی ورشەداری تایبەتەوە دەڕوانێتە بارەگای گەردوونو چاوەڕێی مزگێنیی سەرەتای گەشانەوەی ژینی نوێو بەهارە، تاکو ئەویش مژدە بە هەموو یارانی ڕێبازی هاودەرد بداتو شادی ببێتە ئازیزە میوانیانو کەمێك خەمی پەنگخواردوویان بە بادەنو هەناسەیەکی شادی هەڵمژن، ئەوەتا بە بانگەوازی دەروونی ، قاوی ڕەوان بە هاوڕازان دەگەیەنێ ،سەرپۆشی لوتکەش وێنەی مانگی یەکشەوەی کێشاوە، کەواتە سەرەتای مانگی ئەشقوشادیو ئاهەنگی دڵانە،

گەرمە وەرزی سەیران و گەشتە؛ تکا لە یاران دەکات سەیری سەربەرزان بکەن و بە چاوی خۆیان ببینن :

بەرزان هیلال تار وەروان قەراردا

غورەی شەهری شۆر دڵان دیاردا

دەبا یارانی هاودەم بەرەو سەیرانی کوێستانی گەشاوە و بەهرەبەخش بەڕێبن، تێر تێر بڕواننە ئەو دیمەنە دڵکێشانە و ئەوەندەی تر سرووش لە ئەشقە نەمرەکەی کوردستانی شیرین وەربگرن ، دیارە چیمەن و فەرشی سروشت لە هەموو لایەکەوە شوێنی حەسانەوە و ئارامگرتنی نازداران بێ ، گوڵان جامی مەی ڕوون و دانسقەیان ئامادەکردبێ، کە بە یەك نیگای چێژی ئاوی ژیان دەزێتە زار، بولبولانی گەرووزوڵاڵیش بەم دیمەنە ڕەنگینە ئەوەندەی تر نوقمی دەریای مەستی بن و چریکەی ڕیشەکێشیان هەڵبڕیبێ ، دیارە جەستەی کۆڕی یارانی سەوداسەریش بە جارێ داماگ و زەبوون دەبێت و یەکپارچە لە پەلوپۆ دەکەوێت :

سەوزەو ستەن فەرش ئەو چەمەن دەس دەس

گوڵان جام وە دەس بلبلان سەرمەس

حەزرەتی مەولەوی بۆ خۆی وا بەستەی چاوەی ڕوونی بەردەوامی هۆنراوە بووە و چۆنی ویستبێ بەو چەشنە پەیکەر سازیی نەخشینی لە بواری هۆنراوەی بەرز و باڵادا نواندووە.. کاتێ خۆی لەناو مێرگی گوڵاڵەی نەوبەهاری خەندەران و خوماردا، لەناو جەرگەی ناسکترین کۆڕ و سازگارترین سەرچاوە و شنە و خۆشبۆترین گۆناو بڵندترین عەرشی پەروەردگارا بینیوە،یەکەوڕاست باڵاگەردانی ئەو وێنەیە بووە کە هەمیشە بە گیان دڵبەندی بووە، بۆیە دەفەرموێت :

گوڵاڵەکان هەر بەوێنە گۆناو ڕوومەتی نازدارەکەم ناسکترین جولنییان پۆشیوە، بەفراوەکانیش بە وێنەی لافاوی فرمێسکی سەر ڕێژی چاوەکانم

هاتوونەتە جۆش و خرۆش، ئی ئەوە نییە لەبەر دووریی نازدارو نەدیتنی، هیچ کاتێك فرمێسکی دیدەم کۆتایی بۆ نییە :

گوڵ چوون ڕووی ئازیز نەزاکەت پۆشان

وەفراوان چوون سەیل دیدەی من جۆشان

لە گەرمەی تاق هەڵچوونی کەفو کوڵی سەرچاوەی زەڵمیشدا مەولەوی بووەتە میوانی ئامێزی ئەشقە نەمرەکەو ئاوێزانی ورووژانی باری دەروونییی سەر ڕەوێڵی دێوانەکانی وارگەی سەودای پاکژو بێگەرد بووە، باری ناهەمواری تاڤگەی زەڵمی لە جەستەی سەرەڕۆو بێئارامی خۆیدا بەدیکردووە، لە وێنەیەکی هۆنراوەی دیکەدا، زۆر داهێنەرانەو بە لێهاتوویی دەگمەن و ناسکیی ناخییەوە ئەم دیمەنە دڵگیرە بەرجەستە دەکات ..

بەرە بەیانی بەهارەو گەرمەی سەیرانە، جۆش و خرۆشی دڵی بۆتە ئاساش بەربۆتە وێزەی شەیدایان، هەرچی گوڵ و گژوگیاو چرۆی هەردوو کێوە، بە وێنەی دیدەی وشکەو نەبووی بێخەوان و شەوبێداران نمی شەونمی ورشەدار کەوتۆتە سەر گۆنایان :

وەهارەن، سەیرەن، سەوزەی دیاران

نم کەوت نەدیدەش چوون شەو بێداران ..

بۆ حەوانەوەی دڵە شەکەتبووەکانی کاروانی بێبەرو دوای ئەوینی تاسەر، گوڵاڵەکان ڕازاوەترین سەیوان و خێوەتی دانسقەیان هەڵداوە، فریشتەی شادی باڵی بەسەر هەموو لایەکا کێشاوە:

پەی دڵەی مانیای دەروون مەڵاڵان

سایە بەستەوە خەیمەی گوڵاڵان

مەولەوی پتر ئاوێزانی کەژەکان دەبێت و سەرنجی دەوروبەری ژینبەخش دەدات و بانگی هەناوی پڕ لە ئەوینی ، بە خۆشییەوە هەستی دەروونی دەردەبڕێت و دەڵێ : بەخ بەخ لە شنەی ڕەوانبەخشی سەرلوتکەکان، خەی لە هاڕەو هاژەی تاڤگەی زیوینی گەش وڕوون و ئاوی کەڕی چەمی زەڵم ؛.. لە هەمان کاتیشدا پیرۆزبایی خۆی بەرانبەر بە چەرخ و خولاوخولی سەرچاوەی چەرخ، واتە زەڵم، دەردەبڕێ، کە بەردەوام و بێماندووبوون، بە ئەشقی لە ڕادەبەدەر ، بێپەروا، دێوانەکەی سەوداسەرئاسا خۆی دەدات بە داروبەردو تاوێرو لاپاڵی شاخدا، شەکەتی و بێزاری و نووچدانی بۆ نییە ، لە هەمان کاتدا هەموو توانج و پلارو ناوو نەتۆرەو خەوشێکی وەلاناون و سەرقاڵ و جەنجاڵی جەستەی پڕ جۆشی ناوبۆتەی ئەشقی باڵای یەکلایی و ڕەوان و دروستی خۆیەتی و ئاگای لە دەوروبەر نییە :

های جە شنوی وەش ڕوحئەفزای کاوان
ئای جە شاخەی تاف ساف سەراوان

نەک چوون تاف چەم پەڕ ئەسرینی چەرخ
((بارك الله)) چەرخ، هەی ئافەرین چەرخ

چەنی جە هەستیی وێت تەواساییت
چەنی جوشی ئەشق مەجنوون سابیت

بدیە چوون هوردان وەنام و نەنگدا
بێپەروا مدو وێش وەڕووی سەنگدا ..

تا ئێرە لەگەڵ هەندێ وێنەی بەهارە گەشتی خەندە ئامێزی مەولەویدابووین، ئێستاش نۆرەی ئەوە هاتووە لە خەمی گەورەو گەورەکۆستیدا بەشداربین،چەند ئاهێکی جەرگبڕ هەڵکێشین و بە خوڕ فرمێسکی گەرمیش هەڵڕێژین ..

ئەوەندەی ئەم شاعیرە هەستناسکە چێژو بۆی خۆشی و شادیی لە بەهار بینیوە، بە چەندان هەزار ئەوەندە کسپەو کزەی جەرگبڕ دڵە پەڕی گوڵئاساکەی کوناودەرکردووە، بە زامی چارەسەرنەکراوی ناهەموارەوە تلاوەتەوەو بە ناڵەی دەروونی بانیچەی عەرشی بەرینی شەقکردووە.

چەندە ستەمە سەر ئەڵقەیەکی کۆڕی شەیدایانی وەك مەولەوی ، لە گەرمەی نەوبەهارو وەرزی گوڵگەشتا خۆشەویستترین ئازیزی گیانیی، مەزنترین و پیرۆزترین سەرچاوەی سرووشی هۆنراوەو نووسینی، لانی بەرینی ئارامی هەست و دەروونی ، هاوسەرو هاورازی خەڵوەتگەی پیریی ، هاوڕێی کاروانی تەمەنی دوورودرێژی ، لە ئاخروئۆخری دوا ساڵەکانی ژیانیدا (عەنبەرخاتوون) ی سەراپا عەنبەر بۆ دواجار چاوە جوانەکانی لێکنێ و گەورەترین کۆستی بکەوێت و بەجارێ جیهانی ڕۆشنی لێببێتە شەوەزەنگی نووتەك و گڵکۆکەی بکاتە هەوارگەی هەمیشەیی و شەووڕۆژ بە دیاریەوە دانیشێ و هەر ئاهی ساردی جگەرتاوێن هەڵکێشێ، کسپەی بگاتە کەشکەلان و بە ناسۆرەوە بڵێ: بۆچی ئەبێ لەم هەموو سەرزەمین و دەرورووبەرەدا تەنها هەر بەختی من پێچەوانەبێ و لەهەمووان کلۆڵترو بەدبەختتربم .. ئەی ئەوە نییە لە گەرمە وەرزی گوڵانی ڕازاوەو گەشەو خەندەو تریقانەوەی سروشتە نازدارەکەی کوردستاندا ، لەنەوبەهاری دیداری خۆشەویستاندا گوڵی ژینم هەڵوەری ؟ ! .. دەی گەلی یاران، ئێوەو خواتان لە کام سەردەماو کێ وەرزی وا بەرپێچ و کەچرەفتاری دیوە؟! ..

مشیۆ تاڵەی من خیلافئەنگێزبو

وەرنە کەی ، کێ دی وەهار گوڵرێزبو ؟! ..

شیاوی گوتنە حەزرەتی مەولەوی چەندان سۆگوارو شیوەنی بە کوڵی هەناو تەزێنی بۆ هاوسەرە دڵسۆزە مشوورخۆرو پاڵپشتو ئەمەکدارەکەی داڕشتوونو بە بانگی بەرز تەختی گەردوونی هەژاندووە، لەو تەمەنە زۆرو بە ساڵاچووەدا بە چەشنێك لاواندوویەتیەوە، هیچ مەجنوونێك بۆ لەیل ، هیچ (وەلی)یەك بۆ شەمو هیچ شەیدایەکی دێوانە بۆ نازدارەکەی نەیکردووە، ئەوەشمان لە یادبێ لەو سەردەمانەداو بە پێی دابو نەریتی کۆمەڵ نەکراوەو نەشیاوەو بۆ پیاوی پیاوانە نەهاتووە لەبەرچاوی خەڵك تەنیا ئاخێکیش بۆ کەیبانووی کۆچکردووی هەڵکێشێت؛ بەڵام مەولەوی ڕێچکەی شکاندووە، هەموو توانجو پلارو قسەڵۆکێکی وەلاناون، بەو هەموو پلەوپایە زانستیو خواناسیو کۆمەڵایەتییەوە، لە دڵی بێگەردو ناخی ڕاستو درووستییەوە ، دوور لە گشت ڕووپامایییەك بانگەوازی لانەوێرانیی خۆی بەرزکردۆتەوەو بە گوێی هەموو لایەکیدا داوە کە ماڵوێرانی تەنیا بەرۆکی ئەوی گرتووە، ناتوانێ پەنا بەرێتە بەر هیچ کەسو دامێنی بگرێتو هیچ کەسیش ناتوانێ فریای بکەوێت :

یانە وێرانی هەر وە من ئامان

مەتاوو گرتەی کەسێونی دامان ..

کەسێك بەم چەشنە گەورە کۆستی بکەوێت، هەڵبەتە سەراپا ژینی ئاوەژوو دەبێتو سەری لێدەشێوێ.. جەستەی مەولەویش لەم دەردە ناهەموارە بەدەر نییە ، وا لێکدانەوەی ، گفتوگۆو گوزارەی ، هەموو ڕێچکەی ژینی بە جارێ ژێرو زەبەربوونو تەواو داماگە .. لیقەومانی سەرەو پیری لە هەموو دەردێك پتر مرۆڤ کۆمڕ دەکاتو نووچی پێدەدات، دیارە زۆرتر ئەوانە هەستی پێدەکەن لە نزیکەوە زەدەبووبن، ژاراوەکەیان چەشتبێتو بە دەستیەوە گێنگڵیان خواردبێت؛ خۆ نەك وەك ئەم دانا بە توانا نەمرەمان، ئەوەتا بە زاری خۆی پێدێت حاڵی ئەوەندە

ژلۆق و شڕە تەنانەت سەرەوای هۆنراوەی شێواوەو بۆچوونەکانی بێسەروبەرن، چونکە کێڵگەی بەختی شۆڕبووەو هیچ بەرهەمێکی نییەو سەراپا وشکوبرنگەو شینایی تێدا بەدیناکرێت، ئەستێرەی چارەنووسیشی نادیارو چەپەکە، هەر خونچەی ئاواتی ئەو پێوارەو سەری دەرنەهێناوەو بە نائومێدی ماوەتەوە؛ بۆیە ڕوو دەکاتە کۆڕی یارانی هاوڕازو تکایان لێدەکات کە لێی نەگرن ، چونکە دەردی گەلێك گرانەو چارەسەریش زۆر سەختو پەنهانە :

مەتام مەکەردی ، گرانەن دەردم

ئەر شێویابو قافیەی فەردم

فەریاد جە شۆرەی ئەرزی چارەی من

هەر سەوزەی موراد من نادیارەن

داد جە هەوای شووم بەد ستارەی من

هەر نەو گوڵاڵەی من نە پێوارەن ..

هاوینە گەشت

قۆناغ بە قۆناغی وارگە پیرۆزەکانی حەزرەتی مەولەوی ، هەمیشە لە نویێ تین‌و جۆششی ڕەوان نوێدەکەنەوەو جامی بادەی ئەشقی نەبڕاوە پێشکەش بە هاودەردان دەکەن، ئەم شاعیرە بەهرەمەندەمان ئەوەندە کارامەیە ، تەنانەت لە گەرمەی قرچەی هاویندا چەندان تابلۆی زۆر کاریگەرو هەژێنەری گەرمەسێرمان بۆ دەنەخشێنێ .

وا چلەی هاوینەو گەرما تینی سەندووەو ئاگربارانە،ئەم وەرزە لە ناوچە گەرمەسێرەکاندا هاوتایی دڵ‌و دەروونی قرچۆڵی مەولەوی دەکات ، گەرما هێندە لە ڕادەبەدەرە، چیمەن‌و گوڵزارو خونچەی هەموولایەکی هەڵپرووکاندوون، لە هەمان کاتیشا ژیلەمۆی بە لانەو هێلانەی دڵاندا وەشاندووەو چریکەی بولبولیش لە هیچ لایەکەوە نابیسترێ؛ مەولەوی بەر لە هەمووان هاوار دەکات‌و دەڵێ:

هامن ، ها ، من وار گەرمیش جوش ئاوەرد

فەزای نەزمی بەزم نەوگوڵاڵان بەرد

بووڵ وە یانەی چەم نەوگوڵاڵان شەند

چەمەن بێنەوای ناڵەی بڵبڵ مەند ..

کە سەرنجی لاپاڵە سەختەکان دەدات‌و دەبینێ وا تاڵ تاڵی بە ڕەزای سەوزو جوانی سەر ئەشکەوتەکان ڕەنگ زەردو زەبوون‌و شێواون، هەربە وێنەی زوڵفی نازدارانی ئازیەتبار ورشەو بریسکەی جارانیان نەماوەو بە گرەو گەردەلوولی

گەردوون دەسکەنە کراون ،ئەوەندەی تر دادەمێنی و قرچەی هەناوی بڵندتر دەبێ
.

تای بە ڕەزای شەنگ نە پای موغاران

شێونا چوون زوڵف تەعزیەداران

سەراپا وەرز هەر ئاگری ڕووتە، لە ئاسمانەوە گڕبارانەو دەوروبەری تەنیوە ، دڵیش کڵپەی بەرزەو بەختی سەرەنجامیش هەر گڕو کڵپەی ناهەموارەو دەرەتان نەماوە؛ بۆیە لە ناخەوە، بێقورت و گرێ هاوار دەکات :

هەوا ئایرین ، سەروەخت ئایرین

دڵە ئایرین ، بەدبەخت ئایرین ..

لە ئەنجامدا بە چاوی دڵ ئاکامی خۆی دەبینێت و دەزانێ کەمێك سووتماکی دەمێنێتەوە،پاشان بادەگێڕێش بە جامی پڕی ئاگرینەوە دەچێتە سەری و فریای دەکەوێت :

وەی بڵێسەوە گەردێم باقییەن

والەی ئایرین بادەی ساقییەون

کاتێکیش لە گەرمەی تینی هاویندا خاڵۆی گیانیی حەزرەتی مەولەوی، کە ئەحمەد بەگی کۆماسی بووە، دوورخراوەتەوە بۆ ناوچەی ڕەشت و گێلان ، بە جارێ ئارام لە مەولەوی بڕاوە ڕەشە دووکەڵی هەناوی بەری ئاسمانی گرتووەو گلەیی بێکۆتای لە چەرخی چەپگەردو خولی ناهەمواری ڕۆژگار کردووە؛ با گوێ لە ناڵەو دەنگی دەروونی بگرین : ئەی چەرخی چەواشەو لاسارو کەچڕەفتار، جەرگت هەلا هەلابێ، ئەمە کاری کردەیە وا بەم چەشنە خاڵۆت لە من دابڕاندو دوورتخستەوە؟!

جەرگت لەتلەت بۆ چەواشەی چەپگەرد

خاڵۆت جیاکەرد ، یە کار بی تو کەرد !

پاشان بە پلارو توانجو گلەییو بناشت بەردەبێتە دڵو دەروونی خۆیو دەڵێ ، ئێستا ئەو لەناوگرەی پرووزێنەردا گیری خواردووەو داماوە، هەموو بوونی هەر ئازارو خەمە، کەچی تۆ بە شنەو بەفراوی کوێستان خومارو کەیلی ، دەك کوێراییت دابێ ئەمە کەی مەرجی دۆستایەتیو ئەمەکدارییە ! ..

ئەو سەبوون سفتەی پەڕ داخ بێپەرداخ
تۆ بۆی شنوی بای ئێلاخ نە دەماخ
چ وەختەن دڵەت جە شادی کەیلەن
دەك لێڵاویت بۆ ، یە وەفاو مەیلەن ؟!
ئەو تەشنەی ڕای چۆڵ ، سای گەردەن بێگەرد
تۆ سێراو نەپای وەفراوانی سەرد ! ..

پاییزە گەشت

لە دوا وێستگەی بێکۆتای خولاو خولی وەرزە گەشتی دڵو ڕەوانی (حەزرەتی مەولەوی)دا ، لە وارگەی خەمگینو دڵگیری پاییزداینو بە هەموو هەستو بوونمانەوە گوێی بۆ شلدەکەین .

وا سەرەتای وەرزی خەزانی ڕەنگینە ، وردە وردە کزەبای کوێستانەکان هەڵدەکاتو پێشەنگی پاییز لەسەردا دێت.بەرگی سەوز دامێنی سروشت گوڵگوونو ڕەنگاو ڕەنگێکی خەمئامێزە، سیوەیل هەموولایەکی ڕەشتووەو لوتکەی هونەری بێهاوتای خۆی نواندووە، پەلكو پەلوپۆی نەونەمامەکان کەوتوونەتە لەرزەو بە دەم شەماڵەوە دێنو دەچن، بەرە بەرە هەڵدەوەرێنە دامێنی نەونەمامان ، بە کالای زێڕباو ئەوەندەی تر ڕووی زەمینیان ڕازاندۆتەوە..

هەرچەندە دیمەن ئالووالاو زۆر دەگمەنە ، لەگەڵ ئەوەشدا چرکەیەك لە کرۆکی دڵەوە بەرپا دەبێتو بە مووچرکەی داخورپین ناخ دائەهێزرێت، چونکە هەوارگەی نازدارانی باوان پەڕانپەڕ سەرماوکزەی هەناو تەزێنە، هەرئەندێشەی قووڵو جەرگبڕە ، هەموو دوندو سەرهەردەکان کپوماتو چۆڵن، گشت لایەك بۆنی کەمتەرخەمیو بێمەیلی لەیل دەدات، بێگومان بەمەش ئەوەندەی تر هەناوی هۆزانڤانو هاوهەستانی پێپەست دەبێ :

فەسڵی نەو پاییز تازە کەردەن مەیل

شەماڵ هەرزانکەرد ڕەشتەی نەوسیوەیل

گێجی سەرکاوان جە سەردی بین کەیل

بۆ مدان چوون بوی بێوەفایی لەیل ..

لە وێنەو دیمەنێکی دیکەشدا مەولەوی هەرچاو لە ڕێیە ، سا بەڵکو کۆچر بنەوبارو تەلمیتباری دۆستی گیانیی دەرکەوێت و هەموو بوونی ئارامبگرێت، دوای چاوەڕوانییەکی زۆرو وەدەرنەکەوتنی ئازیز، وای بۆ دەچێت سەر ڕەوێلی ناسکە نەمامان هێشتا تاسەی هەوای هەوارگەی دامێنی نەکردووەو هیچ دەنگێکی نییە :

زیلەی تەلمیتبار کۆچی نەوهاڵان

تەئسیرش نییەن ئیمساڵ چوونساڵان

یەقینەن سەرخێڵ نازك نەمامان

نەکەردەن هەوای هەوارگەی دامان

پاشان چاو دەگێڕێت و بە دوای چاوەندازی نیازی خۆیدا وێڵە، دەڕوانێتە دەشت و دەر ، هەردووکێو، کلاوەو کلاوی ترۆپکە سەرکەشەکان. کە دەبینێ هەوری نەوپاییز یەکە بە یەکەی وارگەکان بەسەردەکاتەوە، دەناڵێنێ و بەوێنەی هەردوودیدەی فرمێسکی بەخوڕ دەبارێنێ ، دڵنیادەبێت کە ئەویش وەك خۆی زەدەی دەردی دووری و دابڕانەو بەدوای ئازیزدا وێڵە :

هەوری نەو زار زار کلاوەو کلاو

مەگێلۆ، ئەسرین مەڕێزو وەتاو

ماچی ئەویچ دەرد هیجرانش وەردەن

یا چوون من باڵای ئازیز گمکەردەن ..

مەولەوی گەلێك دەترسێ کە وەیشومەو کەش وهەوای ئالۆز کاربکەنەسەر تەندروستیی نازدارەکەی ، ئارامی لەبەر دەبڕێت و گێنگڵ دەخوات، بە پەلە

پڕوزێو لەناخەوە بە هاواری گیانیی تکای لێدەکات دەسبەرداری کوێستانو هەوارگەی ساردو سڕبێتو بەرەو دامێنی گەرمەسێری خۆشەویستان بکەوێتە ڕێ، بە تایبەتی ئاسکۆڵە چاوبازەکان پۆل پۆل چاوەڕوانن بە دیداری شادبن:

جەڵەو جەڵەو گەل سپی تەتاران

دینی دیدەکەت وەچەم مداران

ئێڵاخان سەردەن ، بازەشان، ئامان

گەرمەسێر وەشەن ، بوریَ وەدامان ..

خوازیارم لە گەشتە نەبڕاوەکانی دڵی (حەزرەتی مەولەوی) دا سروەی شادی بووبێتە هاوڕازی گیانی هەمووانو هەمیشە سەرلەنوێ لە گەشتی سەرفرازیو بەختەوەریدا بین ..

سەرچاوەکان :

١. پیرەمێردی نەمر ، دیوانی مەولەوی ، ئەسڵو ڕووح ، دووبەش (١٩٣٥- ١٩٤٠)

٢. عەلائەددین سەججادی ، مێژووی ئەدەبی کوردی ، چاپی دووەم (١٩٧١) .

٣. مەلا عەبدولکەریمی مودەڕڕیس ،دیوانی مەولەوی (١٩٦١)

٤. ا.ب هەوری ، مەولەوی ، (١٩٧٢)

٥. عەلی شێخ عومەر قەرەداغی ، مەولەویوسروشت ، (١٩٧٨) .

٦. د. ئەنوەر قادر جاف ، لیریکای شاعیری گەورەی کورد مەولەوی / نامەی دکتۆرا .

٧. عوسمان محەمەد هەورامی ، کەشکۆڵی حاجی مەحموودی یارەویس ، (١٩٩٨) .

٨. هەندێك دەستنووس .

عوسمان محەمەد هەورامی

سلێمانی : ١٠/ ٥ /٢٠٠٠